

ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ З ПРИВОДУ СПРАВЛЯННЯ ПЛАТИ ЗА ЗЕМЛЮ В УКРАЇНІ ВІДПОВІДНО ДО ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА

ПОКАТАЄВА Ольга Вікторівна - доктор юридичних наук, професор,
КОВАЛЬ Олександр Олександрович - аспірант Класичного приватного університету
УДК: 347.73

В статті розглянуто законодавчо встановлений порядок взимання плати за землю в Україні. Виділено ряд дискусійних питань, що стосуються суб'єктного складу плателювачів, порядку розрахунку бази оподаткування, строків сплати плати за землю фізичними особами – суб'єктами підприємницької діяльності; виявлені недоліки в понятійному апараті. Для вирішення спірних питань на основі дослідження зарубіжного досвіду взимання земельного податку, запропоновано внесення змін до Податкового кодексу України та інших нормативно-правових актів по питаннях оподаткування.

Ключові слова: плата за землю, база оподаткування, земельний податок, орендна плата за земельну ділянку, платники податку, нормативна грошова оцінка земельних ділянок.

Актуальність обраної теми

Згідно з чинним законодавством використання землі в Україні є платним. Плата за землю справляється у вигляді земельного податку або орендної плати. Земельний податок покликаний здійснювати формування джерела коштів для фінансування заходів щодо раціонального використання та охорони земель, підвищення родючості ґрунтів, відшкодування витрат власників землі і землекористувачів, пов'язаних з господарюванням на землях гіршої якості, ведення земельного кадастру, здійснення землеустрою та моніторингу земель, проведення земельної реформи та розвитку інфраструктури на-

селених пунктів.

На сьогодні дуже актуальною стала проблема вдосконалення правового регулювання земельних відносин, а точніше тих, що виникають між учасниками процесу справляння плати за землю (тобто податкових правовідносин). Дискусійним залишається питання стосовно порядку обчислення та строків сплати плати за землю фізичними особами – суб'єктами підприємницької діяльності, що сплачують податки на загальних підставах. Потребує перегляду механізм розрахунку бази оподаткування із плати за землю стосовно земель сільськогосподарського призначення, як такої, що не відповідає сучасним умовам господарювання.

Ступінь розробки проблеми

На сьогодні вивчення проблеми правового регулювання плати за землю набуло особливої ваги, цьому питанню було присвячено наукове дослідження В.В. Хохлака. Проблемам справляння земельного податку присвятив окремий розділ кандидатської дисертації І.Є. Криницький, який охарактеризував визначені податковим законодавством його обов'язкові елементи. Різні аспекти цієї проблеми досліджувались у наукових працях: В.В. Безуглої, О.В. Бакун Н.В. Воротиної, М.М. Весельського, Р.О. Гаврилюк, М.П. Кучерявенко, А.С. Кравчуна, Т.Є. Кушнарської, М.О. Перепелиці, О.Г. Свечнікової та інших. Проте, з прийняттям Податкового кодексу України та зміною окремих підходів у розрахунку по-

даткової бази, розширенні переліку податкових пільг для окремого суб'єктного складу платників земельного податку, зміною порядку обчислення, строків сплати плати за землю та подання податкової звітності, – питання удосконалення порядку справляння плати за землю в Україні з урахуванням положень чинного законодавства знову набуло актуальності.

Виклад основного матеріалу

З прийняттям Податкового кодексу України (далі за текстом – ПК України), суттєво змінився порядок обчислення та сплати земельного податку для фізичних осіб, проте залишилося ряд дискусійних питань, зокрема у визначенні суб'єктного складу платників податку. Так, згідно з п. 269.1-ст. 269 ПК України платниками земельного податку є: власники земельних ділянок, земельних часток (паїв) та землекористувачі (юридичні та фізичні особи (резиденти та нерезиденти), яким відповідно до законодавства надані у користування земельні ділянки державної та комунальної власності, у тому числі на умовах оренди). Тоді як п. 288.2, ст. 288 Податкового кодексу України свідчить, що орендарі земельної ділянки є платниками орендної плати [1].

Отже, з тексту ПК України можна зробити висновок, що юридичні та фізичні особи (які є землекористувачами) можуть бути платниками як земельного податку, так і орендної плати, але одна і та сама особа не може бути водночас платником двох платежів за одну земельну ділянку. Водночас пп.14.1.72, п.14.1, ст. 14 ПК України конкретизує, що земельний податок є обов'язковим платежем, що стягується з власників земельних ділянок та земельних часток (паїв), а також постійних землекористувачів. З метою усунення юридичної колізії вбачається необхідним внесення змін до ст. 269 ПК України, у якій конкретизувати суб'єктний склад платників земельного податку, доповнив пп. 269.1.2, п. 269.1, ст. 269 ПК України фразою „землекористувачі, яким земельні ділянки надані у постійне користування”, зокрема, викласти у наступній редакції:

Стаття 269. Платники податку

269.1. Платниками податку є:

269.1.1. Власники земельних ділянок, земельних часток (паїв);

269.1.2. Землекористувачі, яким земельні ділянки надані у постійне користування.

Існують певні протиріччя у визначенні кола платників земельного податку фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності (СПД) та умов його справляння. Адже, відповідно до п. 297.1, ст. 297 ПК України, платники єдиного податку звільнюються від обов'язку нарахування, сплати та подання податкової звітності щодо земельного податку, крім податку за земельні ділянки, що не використовуються ними для провадження господарської діяльності [1]. Проте, не зрозуміло, на яких умовах повинна сплачувати земельний податок фізична особа – СПД, що сплачує податки на зальних підставах.

Відповідно до п. 286.5, ст. 286 ПК України, фізичним особам нарахування сум податку проводиться органами державної податкової служби, які видають платникові до 1 липня поточного року податкове повідомлення-рішення, що зобов'язує такого платника сплатити податок протягом 60 днів з дня вручення такого повідомлення [1]. Проте, ця норма стосується лише фізичних осіб – платників земельного податку. Юридичні особи зобов'язанні сплачувати податок щомісяця протягом 30 календарних днів, що настають за останнім календарним днем податкового (звітного) місяця.

До набуття чинності ПК України виникло аналогічне непорозуміння щодо порядку справляння цього податку, проте листом Державної податкової адміністрації України “Про сплату орендної плати за землю і земельного податку фізичними особами” надавалося роз'яснення, що фізичні особи – підприємці повинні сплачувати земельний податок на тих самих умовах, що й юридичні особи: щомісяця протягом 30 календарних днів, наступних за останнім календарним днем звітного (податкового) місяця [2], з чим неможливо було погодитися.

Ст. 80 Цивільного кодексу України (далі за текстом – ЦК України) надає визначення поняттю юридичній особі як організації, створеної і зареєстрованої у встановленому законом порядку. Фізична особа – це лю-

дина як учасник цивільних відносин (ст. 24 ЦК України [3]). Аналізуючи норми ст. 51 ЦК України, можна зробити висновок, що фізична особа – СПД – повинна сплачувати земельний податок на умовах, встановлених для юридичних осіб [3].

Проте, вважаємо такий підхід не коректним тому як фізична особа за жодних умов не може змінити свого статусу, незважаючи на її реєстрацію як суб'єкта підприємницької діяльності. Вона може бути позбавлена статусу суб'єкта підприємницької діяльності (добровільно або примусово), проте її статус як фізичної особи від цього не змінюється. Фізична особа може стати засновником організації, її акціонером, укласти з нею господарський договір тощо, проте від цих дій статус фізичної особи не змінюється.

До того ж, п.2 ст. 1 ЦК України визначено, що до майнових відносин, заснованих на адміністративному або іншому владному підпорядкуванні однієї сторони другій стороні, а також до податкових, бюджетних відносин цивільне законодавство не застосовується [3]. У ПК України норма щодо сплати земельного податку фізичною особою – СПД не знайшла своє відображення.

Вважаємо, що фізична особа – суб'єкт підприємницької діяльності (далі за текстом СПД) повинна сплачувати земельний податок на умовах, встановлених для фізичних осіб. Пропонуємо скористатися досвідом Російської Федерації, де п.2 ст. 396 ПК Російської Федерації, визначено, що платники податків організації та фізичні особи, які є індивідуальними підприємцями, обчислюють суму податку самостійно щодо земельних ділянок, які використовуються ними у підприємницькій діяльності. Сплачують земельний податок вищезгадані платники до бюджету за місцем знаходження земельних ділянок, визнаних об'єктом оподаткування не пізніше 1 лютого року, наступного за минулим податковим періодом, для фізичних осіб, які є індивідуальними підприємцями – не може бути встановлений раніше 1 листопада року, наступного за минулим податковим періодом (п. 3, ст. 397, п.3, ст. 398 ПК Російської Федерації [4]).

Проте, сума податку, що підлягає сплаті до бюджету платниками податків, які є фі-

зичними особами, обчислюється податковими органами на підставі податкового повідомлення. Сплачувати повинні не більш як за три податкових періоду, що передують календарному року в момент направлення податкового повідомлення (п.2, ст. 396, п.4, ст. 397 ПК Російської Федерації [4]).

Тобто, відповідно до російського податкового законодавства, для фізичних осіб – індивідуальних підприємців встановлено відокремлений механізм сплати земельного податку, що дозволяє уникнути суперечностей у процесі його адміністрування.

Аналогічний механізм справляння земельного податку існує й у Республіці Казахстан, де індивідуальні підприємці обчислюють і сплачують земельний податок по земельних ділянках, використовуваних у своїй діяльності за умовами встановленими для юридичних осіб (рівними частками не пізніше 25 лютого, 25 травня, 25 серпня, 25 листопада поточного року) (п.3, ст. 389, п. 5, ст. 391 ПК Республіки Казахстан [5]). Тоді як, фізичні особи повинні сплачувати до бюджету земельний податок, обчислений податковими органами, не пізніше 1 жовтня поточного року (п. 3, ст. 391 ПК Республіки Казахстан [5]).

З цією метою пропонуємо внести зміни до окремих пунктів ст. 286, 287 ПК України та викласти у наступній редакції:

Стаття 286. Порядок обчислення плати за землю.

286.2. Платники плати за землю (юридичні особи та фізичні особи – підприємці) самостійно обчислюють суму податку щороку станом на 1 січня і не пізніше 20 лютого поточного року подають відповідному контролюючому органу за місцезнаходженням земельної ділянки податкову декларацію на поточний рік за формою, встановленою у порядку, передбаченому статтею 46 цього Кодексу, з розбивкою річної суми рівними частками за місяцями. Подання такої декларації звільняє від обов'язку подання щомісячних декларацій. При поданні першої декларації (фактичного початку діяльності як платника плати за землю) разом з нею подається довідка (витяг) про розмір нормативної грошової оцінки земельної ділянки, а надалі така довідка подається у разі

затвердження нової нормативної грошової оцінки землі.

286.5. Нарахування фізичним особам сум податку проводиться контролюючими органами, які видають платникові до 1 липня поточного року податкове повідомлення-рішення про внесення податку за формою, встановленою у порядку, визначеному статтею 58 цього Кодексу.

286.7. Юридична особа та фізична особа – підприємець зменшує податкові зобов'язання із земельного податку на суму пільг, які надаються фізичним особам відповідно до пункту 281.1 статті 281 цього Кодексу за земельні ділянки, що знаходяться у їх власності або постійному користуванні і входять до складу земельних ділянок такої юридичної особи.

Стаття 287. Строк сплати плати за землю

287.2. Облік фізичних осіб – платників податку і нарахування відповідних сум проводяться щороку до 1 травня.

287.3. Податкове зобов'язання щодо плати за землю, визначене у податковій декларації на поточний рік, сплачується рівними частками власниками та землекористувачами земельних ділянок (юридичними особами та фізичними особами – підприємцями) за місцезнаходженням земельної ділянки за податковий період, який дорівнює календарному місяцю, щомісяця протягом 30 календарних днів, що настають за останнім календарним днем податкового (звітнього) місяця.

287.4. Податкове зобов'язання з плати за землю, визначене у новій звітній податковій декларації, у тому числі за нововідведені земельні ділянки, сплачується власниками та землекористувачами земельних ділянок (юридичними особами та фізичними особами – підприємцями) за місцезнаходженням земельної ділянки за податковий період, який дорівнює календарному місяцю, щомісяця протягом 30 календарних днів, що настають за останнім календарним днем податкового (звітнього) місяця.

287.5. Податок фізичними особами сплачується протягом 60 днів з дня вручення податкового повідомлення-рішення.

Внесені зміни конкретизують умови справляння плати за землю для кожної ка-

тегорії платників та сприятимуть усуненню суперечностей з приводу визначення суб'єктного складу.

Виникають також непорозуміння з приводу сплати плати за землю окремими категоріями платників, зокрема власниками нежилого приміщення у багатоквартирному житловому будинку. Відповідно до п. 287.8 ст. 287 ПК України вони повинні сплачувати до бюджету податок за площі під такими приміщеннями (їх частинами) з урахуванням пропорційної частки прибудинкової території з дати державної реєстрації права власності на нерухоме майно. Платниками земельного податку є власники земельних ділянок та землекористувачі, підставою для нарахування податку є дані державного земельного кадастру [1].

У ст. 377 ЦК України зазначено, що у разі набуття права власності на житловий будинок (крім багатоквартирного), будівлю або споруду, таке право (а також і право користування) переходять на земельну ділянку, на якій розташовані вище вказані споруди, без зміни цільової земельної ділянки в обсязі та на умовах, встановлених для попереднього землевласника (землекористувача) [3]. Тобто ця норма стосується лише окремо розташованих споруд, – щодо житлових багатоквартирних будинків вона не може бути реалізована. Підтвердженням нашої думки є п.2, ст. 42 Земельного кодексу України, у якому закріплено право передачі земельної ділянки, розташованої під багатоквартирним житловим будинком у разі його приватизації громадянами, у власність або надання у користування, тільки об'єднанню власників. Механізм сплати плати за землю цією категорією платників потребує подальшого удосконалення [6].

Вважаємо існують певні недоліки у податковому законодавстві, що зашкоджують обчисленню реальної вартості земельної ділянки, яка є об'єктом оподаткування, з чого можна зробити висновок про необхідність внесення змін до податкового законодавства щодо удосконалення обчислення податкової бази.

Відповідно до пп.271.1.1 п.271.1 ст. 271 ПК України, базою оподаткування плати за землю є нормативна грошова оцінка зе-

мельних ділянок з урахуванням коефіцієнта індексації.

Оцінка земель проводиться для порівняльного аналізу і прогнозу ефективності використання землі як природного ресурсу та основного засобу виробництва, а також при здійсненні цивільно-правових угод, для визначення розміру земельного податку, втрат сільськогосподарського і лісгосподарського виробництва, справляння державного мита та в інших випадках, визначених законодавством України.

Відповідно до ст. 13 ЗУ „Про оцінку земель”, нормативна грошова оцінка земельних ділянок проводиться у разі: визначення розміру земельного податку; визначення розміру орендної плати за земельні ділянки державної та комунальної власності; визначення розміру державного мита при міні, спадкуванні та даруванні земельних ділянок; визначення втрат сільськогосподарського і лісгосподарського виробництва; розробки показників та механізмів економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель [7].

На виконання Указу Президента України „Про Національний план дій щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010 – 2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» щодо реалізації земельної реформи було затверджено Методику нормативної грошової оцінки земель несільськогосподарського призначення (крім земель населених пунктів), яка суттєво змінила підходи у визначенні нормативної грошової оцінки земель несільськогосподарського призначення [8], нормативно закріпив застосування коефіцієнтів, які враховують: ступінь містобудівної цінності територій у зоні впливу населених пунктів; локальні фактори місця розташування кадастрового кварталу за територіально-планувальними, інженерно-геологічними, історико-культурними, природно-ландшафтними, санітарно-гігієнічними та іншими умовами; регіональні відмінності у формуванні рентного доходу для земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення; цінність земель оздоровчого, рекреаційного, історико-культурного при-

значення, – які дозволяють всебічно, враховуючи всі особливості якості ґрунтів, місця розташування та історичної цінності земель зробити якісну та достовірну нормативну оцінку, зокрема для цілей справляння плати за землю [9].

З метою створення прозорого ринку земель, розроблення ефективного механізму обороту земель сільськогосподарського призначення, удосконалення методики експертної та нормативної грошової оцінки земель та наближення вартості земельної ділянки до сьогоденних реалій було прийнято Постанову КМУ «Про внесення змін до Методики нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів», відповідно до якої для врахування змін у рентному доході, який створюється при виробництві зернових культур, до показників нормативної грошової оцінки ріллі, проведеної станом на 1 липня 1995 р. , застосовується коефіцієнт 1,756 [10]. Тобто в основу визначення нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення покладено рентний дохід, який створюється при виробництві зернових культур і визначається за даними економічної оцінки земель, проведеної ще у 1988 році (стаття 2 [11]).

Але результати такої оцінки не можна вважати адекватними сучасним умовам господарювання. Так, якщо у 1990 році рівень рентабельності сільськогосподарського виробництва складав для продукції рослинництва 98,3 % (зокрема для зерна – 275,1 %), то сьогоденні реалії вказують на суттєве зниження цього показника до 22,3 % та 15,2 % відповідно [12].

До того ж, виникає питання щодо порядку здійснення нормативної грошової оцінки таких видів земель, як: господарські шляхи і прогони, полезахисні лісові смуги та інші захисні насадження, крім тих, що віднесені до земель лісгосподарського призначення, землі під господарськими будівлями і дворами, землі під інфраструктурою оптових ринків сільськогосподарської продукції, землі тимчасової консервації, які віднесені, відповідно до п.2 статті 22 Земельного кодексу України, до земель сільськогосподарського призначення [6]. Проте п. 3 Мето-

дики нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів передбачає проведення нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення окремо по орних землях, землях під багаторічними насадженнями, порядок проведення оцінки вищевказаної категорії земель взагалі не визначений [11].

Але застосування єдиного для всіх областей України коефіцієнту індексації нормативної грошової оцінки ріллі – є некоректним, тому як він не враховує специфічні природнокліматичні умови різних регіонів України, і, як наслідок окремі економічні показники, що є принциповими у визначенні вартості земельної ділянки. Так, у 2012 році показник виробництва основних сільськогосподарських культур у Полтавській області дорівнював 3644,7 тис. т., у Вінницькій – 3624,7 тис. т, тоді як у Закарпатській лише 322,1 тис. т, а у Чернівецькій – 611,9 тис. т. [12].

Виникає потреба в удосконаленні Методики нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів у частині розробки диференційованого для областей України коефіцієнта індексації нормативної грошової оцінки ріллі з урахуванням економічних та екологічних складових.

З метою врегулювання питання щодо визначення бази оподаткування плати за землю, доцільно:

– рекомендувати КМУ внести зміни до Методики нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів до п. 3, та викласти:

3. Грошова оцінка земель сільськогосподарського призначення (далі — земель) провадиться окремо по орних землях, землях під багаторічними насадженнями, природними сіножатями і пасовищами за рентним доходом, який формується залежно від якості, місцерозташування і економічної оцінки земель. В основу грошової оцінки земель таких, як: господарські шляхи і прогони, полезахисні лісові смуги та інші захисні насадження, крім тих, що віднесені до земель лісгосподарського призначення, землі під господарськими будівлями і дво-

рами, землі під інфраструктурою оптових ринків сільськогосподарської продукції, землі тимчасової консервації кладеться ціна п'ятикратного розміру одного квадратного гектару грошової оцінки ріллі. Оцінка земель під господарськими будівлями і дворами, під інфраструктурою оптових ринків сільськогосподарської продукції здійснюється з урахуванням коефіцієнту, що враховує функціональне використання земельної ділянки.

Висновки

1. Визначено відсутність норми податкового законодавства, яка б встановлювала порядок обчислення та строки сплати плати за землю фізичними особами – суб'єктами підприємницької діяльності, які сплачують податки на загальних підставах. Запропоновано скористатися досвідом Російської Федерації та Республіки Казахстан та внести зміни до статей 286, 287 ПК України в частині виокремлення в якості категорії платників плати за землю вищевказану категорію фізичних осіб. Внесені зміни конкретизують умови справляння плати за землю для кожної категорії платників та сприятимуть усуненню суперечностей з приводу визначення суб'єктного складу.

2. Встановлено наявність юридичної колізії, на підставі якої можливо зробити висновки, що юридичні та фізичні особи (які є землекористувачами) можуть бути платниками як земельного податку, так і орендної плати, але одна і та сама особа не може бути водночас платником двох платежів за одну земельну ділянку. Для вирішення цієї проблеми запропоновано внесення змін до ст. 269 ПК України в частині конкретизації суб'єктного складу платників.

3. У процесі дослідження виявлено некоректність підходу щодо застосування єдиного на всій території України коефіцієнту індексації нормативної грошової оцінки ріллі, який не враховує специфічні природнокліматичні умови різних регіонів України та окремі економічні показники, що є принциповими у визначенні вартості земельної ділянки, яка є основою для визначення бази оподаткування плати за землю. Для вирішення цього питання запропоновано вне-

АНОТАЦІЯ

В статті розглянуто законодавчо встановлений порядок справляння плати за землю в Україні. Виділено ряд дискусійних питань, що стосуються суб'єктного складу платників, порядку обчислення бази оподаткування, строків сплати плати за землю фізичними особами – суб'єктами підприємницької діяльності; виявленні недоліки у понятійному апараті. Для вирішення дискусійних питань на підставі дослідження закордонного досвіду справляння земельного податку, запропоновано внесення змін до Податкового кодексу України та інших нормативно-правових актів з питань оподаткування.

SUMMARY

In the article the statutory order of payment for land in Ukraine. Allocated number of controversial issues regarding subject composition taxpayers, the calculation of the tax base, the timing of payment of the land tax for individuals - entrepreneurs and to identify deficiencies in the conceptual apparatus. To resolve disputes, based on the study of foreign experience levying land tax proposed amendments to the Tax Code of Ukraine and other normative legal acts on taxation.

сення змін до Методики нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів в частині розробки механізму грошової оцінки земель, що розташовані під господарськими будівлями і дворами, під інфраструктурою оптових ринків сільськогосподарської продукції та земель тимчасової консервації.

Література:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Про сплату орендної плати за землю і земельного податку фізичними особами : лист ДПАУ від 13.05.2005 р. № 9179/7/17-2217 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
3. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]: закон від 16 січня 2003 р., - № 435-IV. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=435-15>.
4. Налоговый кодекс Российской Федерации (часть вторая) [Электронный ресурс]: от от 05.08.2000 N 117-ФЗ (с измен. и дополн.). – Режим доступа: www.consultant.ru
5. Кодекс Республики Казахстан «О налогах и других обязательных платежах в бюджет (с изменениями и дополнениями) [Электронный ресурс]: от 10 декабря 2008 года, № 99-IV ЗРК – Режим доступа: <http://www.salyk.kz/RU/TAXCODE/Pages/default.aspx>
6. Земельний кодекс України [Електронний ресурс]: затверджений законом України

від 25.10.2001р., № 2768-III. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>

7. Про оцінку земель [Електронний ресурс]: закон України від 11 грудня 2003 р., - N 1378-IV. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>

8. Методика нормативної грошової оцінки земель несільськогосподарського призначення (крім земель населених пунктів) [Електронний ресурс]: постанова КМУ від 23 листопада 2011 р., № 1278.. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1573-13/print1378203514969826>

9. Про Національний план дій на 2013 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010 – 2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава [Електронний ресурс]: указ Президента України від 12.03.2013 р., № 128/2013 – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/128/2013>

10. Про внесення змін до Методики нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів [Електронний ресурс]: постанова КМУ від 31.10.2011 р., № 1185. – Режим доступу: <http://minrd.gov.ua/podatki-ta-zbori/zagalnoderjavnipodatki/plata-za-zemlyu/normativno-pravovi-akti/54063.html>

11. Про Методику нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів [Електронний ресурс]: постанова КМУ від 23 березня 1995 р., N 213. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/213-95-%D0%BF>

12. Зведені показники стану галузі сільськогосподарства [Електронний ресурс]: // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>